

Rättsfallssamlingen

FÖRSLAG TILL AVGÖRANDE AV GENERALADVOKAT
PRIIT PIKAMÄE
föredraget den 24 mars 2021¹

Förenade målen C-845/19 och C-863/19

Okrazhna prokuratura – Varna
Brottmål
mot
DR (C-845/19)
TS (C-863/19)

(begäran om förhandsavgörande från Apelativen sad – Varna (Appellationsdomstolen i Varna, Bulgarien))

”Begäran om förhandsavgörande – Straffrättsligt samarbete – Direktiv 2014/42/EU – Frysning och förverkande av hjälpmedel vid och vinning av brott i Europeiska unionen – Tillämpningsområde – Förverkande av olagligen förvärvade tillgångar – Ekonomisk fördel som följer av ett brott som inte varit föremål för en fällande dom – Artikel 4 – Förverkande – Artikel 5 – Utvidgat förverkande – Artikel 6 – Förverkande av tredje mans tillgångar – Villkor – Förverkande av ett penningbelopp som påstås tillhöra tredje man – Tredje man som inte har rätt att inträda som part i förverkandeförfarandet – Artikel 47 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna”

1. I de nu aktuella målen har EU-domstolen mottagit en begäran om förhandsavgörande från Apelativen sad – Varna (Appellationsdomstolen i Varna, Bulgarien). Begäran avser tolkningen av Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/42/EU av den 3 april 2014 om frysning och förverkande av hjälpmedel vid och vinning av brott i Europeiska unionen.²

2. EU-domstolen har närmare bestämt möjlighet att för första gången klargöra några rättsfrågor som är avgörande för tolkningen av detta direktiv. Den första frågan är om det är nödvändigt att det föreligger en gränsöverskridande situation för att direktivet ska vara tillämpligt. Den andra frågan rör förhållandet mellan bestämmelserna i direktiv 2014/42 om olika fall av förverkande. Den tredje frågan avser omfattningen av den rätt till ett effektivt rättsmedel som tillerkänns tredje man som påstår sig inneha äganderätten till egendom som har förverkats.

¹ Originalspråk: franska.

² EUT L 127, 2014, s. 39, och rättelse i EUT L 138, 2014, s. 114.

I. Tillämpliga bestämmelser

A. Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt

3. Artikel 83.1 FEUF har följande lydelse:

”1. Europaparlamentet och rådet får genom direktiv i enlighet med det ordinarie lagstiftningsförfarandet fastställa minimiregler om fastställande av brottsrekvisit och påföljder inom områden med särskilt allvarlig brottslighet med ett gränsöverskridande inslag till följd av brottens karaktär eller effekter eller av ett särskilt behov av att bekämpa dem på gemensamma grunder.

Detta gäller följande områden av brottslighet: terrorism, människohandel och sexuellt utnyttjande av kvinnor och barn, olaglig narkotikahandel, olaglig handel med vapen, penningtvätt, korruption, förfälskning av betalningsmedel, it-brottslighet och organiserad brottslighet.

...”

B. Unionsrätt

1. Rambeslut 2004/757/RIF

4. I artikel 2.1 i rådets rambeslut 2004/757/RIF av den 25 oktober 2004 om minimibestämmelser för brottsrekvisit och påföljder för olaglig narkotikahandel³ anges följande:

”Varje medlemsstat ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att följande uppsåtliga handlingar beläggs med straff när de begås uppsåtligen och orättmätigt:

a) Framställning, tillverkning, extraktion, beredning, erbjudande, utbudande till försäljning, distribution, försäljning, överlåtelse av varje slag, förmedling, försändelse, transitering, transport, import eller export av narkotika.

...

c) Innehav eller köp av narkotika i något av de syften som anges under led a.

...”

2. Direktiv 2014/42

5. I artikel 1 i direktiv 2014/42, som har rubriken ”Syfte”, föreskrivs följande:

”1. I detta direktiv fastställs minimiregler om frysning av egendom för att möjliggöra ett eventuellt senare förverkande och om förverkande av egendom i straffrättsliga ärenden.

³ EUT L 335, 2004, s. 8.

2. Detta direktiv påverkar inte de förfaranden som medlemsstater använder sig av för att förverka egendomen i fråga.”

6. Artikel 2 i direktivet, som har rubriken ”Definitioner”, har följande lydelse:

”I detta direktiv gäller följande definitioner:

- 1) *vinning*: varje ekonomisk fördel som direkt eller indirekt härrör från ett brott; den kan bestå av alla former av egendom och innefattar all efterföljande återinvestering eller omvandling av direkt vinning och eventuella värdefulla fördelar.
- 2) *egendom*: varje form av egendom, materiell eller immateriell, lös eller fast egendom, samt juridiska handlingar eller urkunder som styrker äganderätt eller annan rätt till sådan egendom.

...

- 4) *förverkande*: slutgiltigt berövande av egendom beslutat av domstol i anledning av brott.

...”

7. Artikel 3 i direktivet har rubriken ”Tillämpningsområde” och följande lydelse:

”Detta direktiv ska tillämpas på brott som omfattas av

...

- g) [rambeslut 2004/757],

...”

8. I artikel 4.1 i direktiv 2014/42, under rubriken ”Förverkande”, föreskrivs följande:

”Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som krävs för att möjliggöra förverkande, antingen helt eller delvis, av hjälpmedel och vinning eller egendom till ett värde som motsvarar sådana hjälpmedel eller sådan vinning, om det meddelats en slutlig fällande brottmålsdom, vilken dom också kan vara resultatet av förfaranden i den tilltalades utvärdering.”

9. Artikel 5 i direktivet har rubriken ”Utvidgat förverkande”. I artikel 5.1 anges följande:

”Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som krävs för att möjliggöra förverkande, antingen helt eller delvis, av egendom som tillhör en person som har dömts för ett brott som är av beskaffenhet att direkt eller indirekt kunna ge upphov till en ekonomisk fördel, om domstolen på grundval av omständigheterna i målet, bland annat konkreta uppgifter och tillgängligt bevismaterial, till exempel att värdet på egendomen inte står i proportion till den dömdes lagligen förvärvade inkomst, är övertygad om att egendomen i fråga härrör från brottsliga handlingar.”

10. I artikel 6 i samma direktiv, som har rubriken "Förverkande hos tredje man", föreskrivs följande:

"1. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som krävs för att möjliggöra förverkandet av vinning, eller annan egendom, till ett värde som motsvarar vinningen, som överförts direkt eller indirekt av en misstänkt eller tilltalad till tredje man, eller som förvärvats av tredje man från en misstänkt eller tilltalad, åtminstone om denne tredje man hade kännedom om eller borde ha haft kännedom om att överföringens eller förvärvets syfte var att undvika förverkande, på grundval av konkreta uppgifter och omständigheter, inbegripet att överföringen eller förvärvet genomfördes utan ersättning eller i utbyte mot ett belopp som var betydligt lägre än marknadsvärdet.

2. Punkt 1 ska inte påverka rättigheterna för tredje man som handlar i god tro."

11. I artikel 8 i direktivet, som har rubriken "Skyddsåtgärder", anges följande:

"1. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som krävs för att se till att personer som berörs av de åtgärder som föreskrivs enligt detta direktiv har rätt till ett effektivt rättsmedel och en opartisk domstol så att deras rättigheter tillvaratas.

..."

C. Bulgarisk rätt

1. Strafflagen

12. I artikel 53 i nakazatelen kodeks (strafflagen) föreskrivs följande:

"(1) Följande ska förverkas, oberoende av straffrättsligt ansvar:

- a) Egendom som tillhör de skyldiga och som var avsedd för eller som användes för att begå ett uppsåtligt brott. När denna egendom inte längre finns kvar eller har överlåtits, ska ett belopp motsvarande dess värde fastställas [(tillägg, DV nr 7/2019)].
- b) Egendom som tillhör den skyldige och som varit föremål för ett uppsåtligt brott, i de fall som uttryckligen anges i den särskilda delen av denna lag.

(2) Följande ska också förverkas till staten [(ny bestämmelse, DV nr 28/1982)]:

- a) Egendom som varit föremål eller hjälpmedel för brott och vars innehav är olagligt.
- b) Direkt och indirekt vinning av brott som inte måste återlämnas eller återbetalas. Om denna vinning inte längre finns kvar eller har överlåtits, ska motsvarande värde fastställas [(ändring – DV, nr 7/2019)].

(3) I punkt 2 b avses med [(ny bestämmelse – DV, nr 7/2019)]

1. direkt vinning: varje ekonomisk fördel som är en omedelbar följd av brottet,

2. indirekt vinning: varje ekonomisk fördel som har uppstått till följd av disposition över direkt vinning samt all egendom som har erhållits genom att den direkta vinningen därefter helt eller delvis har omvandlats, även då denna uppblandas med egendom av legalt ursprung. Förverkandet omfattar egendom upp till värdet av den direkta vinning som omfattas, med tillägg för värdeökningar som har ett omedelbart samband med disposition eller omvandling av den direkta vinningen och införande av den direkta vinningen i egendomen.”

13. I artikel 354a i strafflagen (första offentliggörande: DV nr 95/1975; ändringar: DV nr 28/1982, nr 10/1993, 62/1997, nr 21/2000, nr 26/2004 och nr 75/2006) anges följande:

”(1) Den som utan erforderligt tillstånd i spridningssyfte framställer, bearbetar, förvärvar eller innehar narkotika eller analoga substanser alternativt sprider narkotika eller analoga substanser döms till fängelsestraff i två till åtta år och böter på mellan [5 000 och 20 000 bulgariska lev (BGN) (ungefär 2 500–10 000 euro)], om det rör sig om mycket farlig narkotika eller analoga substanser, och till fängelsestraff i ett till sex år och böter på mellan [2 000 och 10 000 BGN (ungefär 1 000–5 000 euro)], om det rör sig om farlig narkotika eller analoga substanser ...

...

(3) Den som utan erforderligt tillstånd förvärvar eller innehar narkotika eller analoga substanser döms

1. vid mycket farlig narkotika eller analoga substanser till fängelsestraff i ett till sex år och böter på mellan [2 000 och 10 000 BGN (ungefär 1 000–5 000 euro)],
2. vid narkotika eller analoga substanser till fängelsestraff i upp till fem år och böter på mellan [1 000 och 5 000 BGN (ungefär 500–2 500 euro)].”

2. *Straffprocesslagen*

14. I artikel 306.1 led 1 i nakazatelno-protsesualen kodeks (straffprocesslagen, DV nr 86 av den 28 oktober 2005) (nedan kallad straffprocesslagen) anges följande:

”(1) Domstolen kan även genom särskilt uppsatt beslut avgöra följande frågor:

1. Fastställande av en sammanlagd påföljd enligt artiklarna 25 och 27 samt tillämpning av artikel 53 i [strafflagen].”

II. Bakgrund, förfaranden och tolkningsfrågorna

15. De berörda personerna har befunnits skyldiga till att den 21 februari 2019 i staden Varna (Bulgarien), själva eller som medgärningsmän, ha begått det brott som avses i artikel 354a i strafflagen, i synnerhet otillåtet innehav av mycket farlig narkotika i syfte att sälja den vidare. DR dömdes, genom en brottmålsdom som avkunnades den 28 juni 2019, till ett frihetsberövande straff på ett år och böter på 2 500 BGN (ungefär 1 250 euro). TS dömdes till ett frihetsberövande straff på två år, ett villkorligt straff på fyra år och böter på 5 000 BGN (ungefär 2 500 euro).

16. Vid en husrannsakan i en bostad där DR bodde med sin mor och sina morföräldrar och vid en genomsökning av hans bil, som genomfördes av de behöriga myndigheterna inom ramen för förundersökningen, hittade myndigheterna ett penningbelopp på 4 447,06 BGN (ungefär 2 200 euro).

17. Vid en husrannsakan i en bostad där TS bodde med sin mor, vilken också genomfördes inom ramen för förundersökningen, hittade de behöriga myndigheterna ett penningbelopp på 9 324,25 BGN (ungefär 4 800 euro).

18. Sedan de berörda hade dömts för brott begärde åklagarmyndigheten att Okrazhen sad Varna (Regiondomstolen i Varna, Bulgarien) (nedan kallad förstainstansdomstolen) skulle besluta om förverkande till staten av nämnda penningbelopp i enlighet med artikel 306.1 led 1 i straffprocesslagen. Förstainstansdomstolen prövade åklagarmyndighetens begäran vid ett offentligt sammanträde där åklagaren, de berörda och deras båda ombud deltog.

19. Under detta domstolsförfarande uppgav DR att det aktuella penningbeloppet tillhörde hans mormor, som hade erhållit pengarna genom ett banklån. Han företedde också skriftlig bevisning för att hon i december 2018 hade tagit ut ett belopp på 7 000,06 BGN (ungefär 3 500 euro) från sitt bankkonto. DR:s mormor deltog inte i förfarandet enligt artikel 306.1 led 1 NPK, vilket genomfördes i första instans, eftersom hon enligt bulgarisk rätt inte hade rätt att inträda som självständig part. Hon hördes inte heller som vittne.

20. Under detta domstolsförfarande uppgav TS för sin del att det aktuella penningbeloppet tillhörde hans mor och hans syster. Han företedde även skriftlig bevisning som styrkte att hans mor i mars 2018 hade tecknat ett konsumtionslån på 17 000 BGN (ungefär 8 500 euro) hos banken DSK-EAD. Han företedde även kopior på moderns och systemns pass, av vilka framgick att de hade rest till Republiken Turkiet under perioden 19–21 april 2019. TS:s mor kunde inte delta i förfarandet vid förstainstansdomstolen. Hon hördes emellertid som vittne med avseende på det belopp som hittades i den bostad där hon bodde med sin son.

21. Förstainstansdomstolen avslog begäran om förverkande av de aktuella penningbeloppen, eftersom den fann att det brott som de berörda hade fällt för, innehav av narkotika i försäljningssyfte, inte var av den arten att det gav upphov till några ekonomiska fördelar. Förstainstansdomstolen ansåg att villkoren för förverkande av vinning till staten enligt artikel 53.2 i straffprocesslagen inte var uppfyllda, även om det fanns bevis, det vill säga vittnesmål, för att de berörda i de aktuella målen sålde narkotika, eftersom åklagarmyndigheten inte hade väckt åtal på denna grund och narkotikahandel inte heller hade bekräftats genom den påföljande domen.

22. Den regionala åklagarmyndigheten överklagade förstainstansdomstolens dom till den hänskjutande domstolen och gjorde gällande att förstainstansdomstolen inte hade tillämpat artikel 53.2 i strafflagen mot bakgrund av direktiv 2014/42. De berördas ombud delar inte åklagarmyndighetens uppfattning utan anser att det endast är fast egendom som härrör direkt från det brott som den berörda personen har dömts för som kan förverkas.

23. Apelativen sad – Varna (Appellationsdomstolen i Varna) beslutade mot den bakgrunden att vilandeförklara målen och ställa följande tolkningsfrågor, vilka är identiska i målen C-845/19 och C-863/19, till EU-domstolen:

- ”1. Är [direktiv 2014/42] och Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna tillämpliga på ett brott som avser innehav av narkotika i syfte att sälja den vidare och som är begånget av en bulgarisk medborgare inom Republiken Bulgariens territorium när den eventuella ekonomiska vinningen även har gjorts i Republiken Bulgarien och finns där?
2. Om den första frågan besvaras jakande: Hur ska man förstå begreppet ’ekonomisk fördel som indirekt härrör från ett brott’ i artikel 2.1 i [direktiv 2014/42] och kan ett belopp som påträffats i den dömda personens och dennes familjs bostad samt i den bil som framförs av den dömda personen, och som har frysts och tagits i beslag, utgöra sådan vinning?
3. Ska artikel 2 i [direktiv 2014/42] tolkas på så sätt att den utgör hinder mot en bestämmelse såsom artikel 53.2 NK, som inte föreskriver förverkande av en ’ekonomisk fördel som indirekt härrör från ett brott’?
4. Ska artikel 47 i stadgan om de grundläggande rättigheterna tolkas på så sätt att den utgör hinder mot en nationell bestämmelse såsom artikel 306.1 led 1 NPK, som möjliggör förverkande till förmån för staten av ett belopp som påstås tillhöra en annan person än gärningsmannen, utan att denna tredje person har möjlighet att delta som part i förfarandet om förverkande och få en direkt rättslig prövning?”

III. Förfarandet vid EU-domstolen

24. Åklagarmyndigheten, den bulgariska regeringen och Europeiska kommissionen har inkommit med skriftliga yttranden över tolkningsfrågorna.

25. Dessa parter och berörda, liksom den österrikiska regeringen, yttrade sig vid förhandlingen den 13 januari 2021.

IV. Bedömning

A. Den första frågan

26. Den hänskjutande domstolen har ställt den första frågan för att få klarhet i huruvida direktiv 2014/42 och Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna (nedan kallad stadgan) är tillämpliga när det är fråga om ett sådant brott som innehav av narkotika i syfte att sälja den vidare, samtidigt som samtliga delar av brottet är avgränsade till en och samma medlemsstat.

27. Det framgår klart och tydligt av denna fråga att den hänskjutande domstolen betraktar det som utrett att en nödvändig förutsättning för att direktiv 2014/42 ska vara tillämpligt är att det föreligger en gränsöverskridande situation. Den bulgariska regeringen har bestritt detta antagande såväl i sitt skriftliga yttrande som vid förhandlingen och anser att bestämmelserna i detta direktiv ska tillämpas i en medlemsstat oavsett om det är möjligt att fastställa en gränsöverskridande situation inom ramen för ett mål vid en domstol i nämnda stat.

28. Mot den bakgrunden börjar jag med att ta avstånd från den bulgariska regeringens argument och anför sålunda att direktiv 2014/42 inte kan tillämpas om brottet inte har en gränsöverskridande dimension (avsnitt 1). Jag förklarar sedan hur detta inslag ska fastställas (avsnitt 2) och gör min bedömning av det aktuella fallet (avsnitt 3). Slutligen lämnar jag ett förslag till hur domstolen bör besvara den första frågan (avsnitt 4) och klargör att stadgans tillämplighet är avhängig tillämpligheten av direktiv 2014/42.⁴

1. Huruvida det krävs en gränsöverskridande situation

29. Den bulgariska regeringen har till stöd för sitt förslag till tolkning hänvisat till domen Moro⁵ i vilken domstolen slog fast, i fråga om direktiv 2012/13 om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden,⁶ att det inte behövde föreligga en gränsöverskridande situation inom ramen för en tvist i en medlemsstat för att bestämmelserna i direktivet ska vara tillämpliga i den medlemsstaten. Den bulgariska regeringen menar att det resonemang som domstolen förde för att komma fram till denna slutsats kan överföras på det nu aktuella målet.

30. Det finns skäl att kortfattat redogöra för detta resonemang.⁷ Domstolen påminde först om att den rättsliga grunden för direktiv 2012/13 är artikel 82.2 FEUF, där följande anges i första stycket: ”Det är nödvändigt för att underlätta det ömsesidiga erkännandet av domar och rättsliga avgöranden samt polissamarbete och rättsligt samarbete i sådana straffrättsliga frågor som har en gränsöverskridande dimension, får Europaparlamentet och rådet genom direktiv i enlighet med det ordinarie lagstiftningsförfarandet fastställa minimiregler. I dessa minimiregler ska skillnaderna mellan medlemsstaternas rättsliga traditioner och rättssystem beaktas.” Därefter påpekade domstolen, i fråga om lydelsen av direktiv 2012/13, att artiklarna 1 och 2 i direktivet, där direktivets syfte respektive tillämpningsområde definieras, inte begränsar tillämpningen av direktivet till situationer med en gränsöverskridande dimension. Vidare ansåg domstolen, i fråga om syftet med direktiv 2012/13, att det framgår av skälen i detta direktiv att det är avsett att stärka det ömsesidiga förtroendet mellan medlemsstaterna för varandras straffrättsliga system genom att anta gemensamma minimiregler om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden och att det således bidrar till ett ömsesidigt erkännande av beslut av rättsliga myndigheter även när dessa beslut avser rent interna situationer. I ett sådant sammanhang kan polisen och de rättsliga myndigheterna i en medlemsstat nämligen, när det uppkommer ett behov av gränsöverskridande samarbete, betrakta de beslut som fattats av rättsliga myndigheter i övriga medlemsstater som likvärdiga med deras egna beslut.

31. Jag är övertygad om att ett sådant resonemang inte kan föras när frågan, om det är nödvändigt med en gränsöverskridande dimension, uppkommer med avseende på tillämpligheten av direktiv 2014/42, i och med att varken den bokstavstolkning eller den teleologiska tolkning som gjordes i domen Moro⁸ kan tillämpas analogt på det sistnämnda direktivet, av de skäl som anges i de följande punkterna.

⁴ Se, för ett liknande resonemang, dom av den 14 januari 2021, Okrazhna prokuratura – Haskovo och Apelativna prokuratura – Plovdiv (C-393/19, EU:C:2021:8, punkt 31 och där angiven rättspraxis).

⁵ Dom av den 13 juni 2019 (C-646/17, EU:C:2019:489).

⁶ Europaparlamentets och rådets direktiv 2012/13/EU av den 22 maj 2012 om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden (EUT L 142, 2012, s. 1).

⁷ Dom av den 13 juni 2019, Moro (C-646/17, EU:C:2019:489, punkterna 32–36).

⁸ Dom av den 13 juni 2019 (C-646/17, EU:C:2019:489).

32. Till skillnad från lydelsen i direktiv 2012/13 tycks lydelsen i direktiv 2014/42 för det första begränsa de brott som omfattas av detta direktiv till brott med en gränsöverskridande dimension, i och med att det anges i skäl 1 i direktiv 2014/42 att det är nödvändigt att de behöriga myndigheterna har möjlighet att spåra, frysa, förvalta och förverka vinning av brott av det skälet att "[d]en viktigaste drivkraften bakom den *gränsöverskridande* organiserade brottsligheten, ... är ekonomisk vinning".⁹ Att det är nödvändigt med en gränsöverskridande dimension för att direktiv 2014/42 ska vara tillämpligt återspeglas för övrigt av motiveringen till kommissionens förslag, som var upphovet till detta direktiv,¹⁰ i synnerhet av punkten 1.1, där det anges att "[d]etta förslag till direktiv syftar till att underlätta för medlemsstaternas myndigheter att förverka och återvinna vinning av *gränsöverskridande* allvarlig och organiserad brottslighet ... Organiserade kriminella grupper är olagliga företag som har till uppgift att generera vinst. De bedriver en mängd olika sorters *gränsöverskridande* brottslig verksamhet, såsom narkotikahandel och människohandel, olaglig vapenhandel och korruption, som ger upphov till mycket stora inkomster".¹¹

33. När det för det andra gäller målen med direktiv 2014/42, anser jag inte att ett ömsesidigt erkännande av rättsliga avgöranden har samma betydelse i detta direktiv som det enligt domstolen har i direktiv 2012/13.

34. Den rättsliga grunden för direktiv 2014/42 är i själva verket inte riktigt densamma som för direktiv 2012/13. Direktiv 2014/42 vilar nämligen utöver på artikel 82.2 FEUF även på artikel 83.1 FEUF, som utgör den rättsliga grunden för harmonisering av materiell straffrätt. I direktivförslaget angavs dessutom att artikel 83.1 FEUF skulle betraktas som "den huvudsakliga rättsliga grunden" för detta.

35. Det framgår entydigt av lydelsen i artikel 83.1 första stycket FEUF att denna bestämmelse, i motsats till artikel 82.2 FEUF, inte ställer som krav för att harmoniserade materiella bestämmelser ska kunna utfärdas, att de är nödvändiga för att underlätta ett ömsesidigt erkännande av rättsliga avgöranden och det gränsöverskridande samarbetet i polisiära och rättsliga frågor.¹²

36. Tvärtom anges uttryckligen i artikel 83.1 första stycket FEUF att det enda villkoret för en sådan harmonisering, utöver att de aktuella områdena ska avse särskilt allvarlig brottslighet, är att brottsligheten ska ha ett *gränsöverskridande inslag* till följd av brottens karaktär eller effekter eller av ett särskilt behov av att bekämpa dem på gemensamma grunder. Dessa områden är, enligt artikel 83.1 andra stycket FEUF, terrorism, människohandel och sexuellt utnyttjande av kvinnor och barn, olaglig narkotikahandel, olaglig handel med vapen, penningtvätt, korruption, förfalskning av betalningsmedel, it-brottslighet och organiserad brottslighet. Såsom framgår av

⁹ Min kursivering.

¹⁰ Förslag till Europaparlamentets och rådets direktiv om frysning och förverkande av vinning av brott i Europeiska unionen (COM(2012) 85 final) (nedan kallat direktivförslaget).

¹¹ Min kursivering.

¹² I doktrinen kallas denna harmonisering i allmänhet "autonom". Se, bland annat, Zapatero L. A. och Muñoz De Morales Romero M., "Droit pénal européen et traité de Lisbonne: le cas de l'harmonisation autonome (article 83.1 TFUE)", i Giudicelli-Delage G. och Lazerges C. (ed), *Le droit pénal de l'Union européenne au lendemain du Traité de Lisbonne*, Société de législation comparée, 2012, s. 116, där följande anförts: "Benämningen autonom harmonisering understryker att det för första gången är tillåtet att tala om en indirekt befogenhet i egentlig mening i fråga om materiell straffrätt som EU-institutionerna utövar med hjälp av gemenskapsmetoden och som, till skillnad från de befogenheter som tidigare medgavs genom den tredje pelaren (artikel 29 FEU), inte är kopplad till kravet på rättsligt samarbete" (min kursivering). Se även Wieckzorek I., *The Legitimacy of EU Criminal Law*, Hart Publishing, 2020, s. 118, som påpekar att det förslag som fanns intaget i slutrapporten från "Working Group X on Freedom, Security and Justice" – som var en av arbetsgrupperna i det konvent som skulle utarbeta Lissabonfördraget ("Konventet om Europeiska unionens framtid") – om att en förutsättning för att tilldela befogenhet att harmonisera materiell straffrätt är behovet av möjliggöra rättsligt samarbete inte följdes av Lissabonfördragets upphovsmän.

artikel 3 i direktiv 2014/42 ska detta direktiv enbart tillämpas på brott som omfattas av sekundärrättsliga rättsakter om harmonisering av den materiella straffrätten på de ovan angivna områdena eller, bättre uttryckt, på områden med en gränsöverskridande dimension.

37. Det finns ytterligare en tolkningsaspekt som på ett övertygande sätt bekräftar att tillämpligheten av direktiv 2014/42 är beroende av att det föreligger en sådan gränsöverskridande dimension. I artikel 14.1 i direktiv 2014/42 fastställs nämligen förhållandet mellan detta direktiv och den rättsakt som det är avsett att ersätta, det vill säga rådets rambeslut 2005/212/RIF av den 24 februari 2005 om förverkande av vinning, hjälpmedel och egendom som härrör från brott,¹³ med följande formulering: "Artikel 1 första fyra strecksatserna och artikel 3 i rambeslut [2005/212] ska ersättas med detta direktiv", vilket *e contrario* betyder att artikel 2 ("Förverkande")¹⁴, artikel 4 ("Rättsmedel")¹⁵ och artikel 5 ("Säkerhetsåtgärder")¹⁶ i detta rambeslut fortfarande är i kraft. I punkt 2.3 i direktivförslaget anges att artiklarna 2, 4 och 5 i rambeslut 2005/212 inte upphävs, med hänsyn till att tillämpningsområdet för det föreslagna direktivet endast omfattar de områden av brottslighet som anges i artikel 83.1 FEUF, så att en viss grad av harmonisering vidmakthålls när det gäller brottslig verksamhet "som faller utanför detta direktivs tillämpningsområde"¹⁷ och som alltså saknar en gränsöverskridande dimension.

2. Fastställande av ett gränsöverskridande inslag

38. Den hänskjutande domstolen har uttryckt tvivel i fråga om det gränsöverskridande inslaget i det aktuella fallet och har framhållit att ingen del av det aktuella brottet har begåtts utanför bulgariskt territorium.

39. Dessa tvivel tycks härröra från ett missförstånd om hur förekomsten av en gränsöverskridande situation, som gör att unionslagstiftningen ska tillämpas, ska fastställas, vilket ska ske huvudsakligen eller enbart med stöd av artikel 83 FEUF.

40. Såsom erinras om ovan hänför sig lydelsen i denna bestämmelse i fördraget nämligen till ett "gränsöverskridande inslag", och inte till en gränsöverskridande del. Formuleringen är enligt min mening ingen slump. Formuleringen visar tvärtom att det inte är de faktiska omständigheterna i det konkreta fallet som avgör om detta villkor är uppfyllt, utan i stället om det aktuella brottet är hänförligt till något av de områden av brottslighet som kan bli föremål för en materiell harmonisering enligt artikel 83.1 andra stycket FEUF och om det omfattas av tillämpningsområdet för den sekundärrättsliga rättsakt som antagits med stöd av artikel 83.1 FEUF och som reglerar ett sådant område.¹⁸ Om så är fallet ska brottet i kraft av själva sakförhållandet (*ipso facto*) anses uppfylla villkoret om ett gränsöverskridande inslag, precis

¹³ EUT L 68, 2005, s. 49.

¹⁴ I artikel 2.1 i rambeslut 2005/212 anges följande: "Varje medlemsstat skall vidta de åtgärder som är nödvändiga för att se till att kunna förverka, helt eller delvis, hjälpmedel och vinning som härrör från brottsliga gärningar som kan bestraffas med frihetsberövande i mer än ett år eller egendom vars värde motsvarar sådan vinning."

¹⁵ I artikel 4 i rambeslut 2005/212 anges följande: "Varje medlemsstat skall vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att de som berörs av åtgärder enligt artiklarna 2 och 3 har tillgång till effektiva rättsmedel för att skydda sina rättigheter."

¹⁶ I artikel 5 i rambeslut 2005/212 anges följande: "Detta rambeslut skall inte ha som effekt att skyldigheten att respektera de grundläggande rättigheterna och de grundläggande principerna, särskilt vad gäller presumtion om den anklagades oskuld, i enlighet med vad som fastställs i artikel 6 [FEU] på något sätt ändras."

¹⁷ Se direktivförslaget, s.5.

¹⁸ Se, för ett liknande resonemang, Mitsilegas V., "EU Criminal Law after Lisbon – Rights, Trust and Transformation of Justice in Europe", Hart Publishing, London, 2016, s. 59.

som villkoret att det ska vara särskilt allvarligt. Av detta följer att det saknar betydelse om någon av beståndsdelarna i det aktuella brottet, såsom gärningsmannens medborgarskap, platsen där brottet begicks eller var vinningen av brottet finns, är av gränsöverskridande karaktär.

3. Huruvida det nu aktuella fallet har ett gränsöverskridande inslag

41. När det gäller det nu aktuella fallet vill jag erinra om att artikel 3 i direktiv 2014/42 innehåller en uttömmande förteckning över de brott som bestämmelserna i direktivet är tillämpliga på, det vill säga de brott som avses med de sekundärrättsliga rättsakter som anges i led a–k i denna artikel. Enligt artikel 3 g i detta direktiv ska det tillämpas på brott som omfattas av rådets rambeslut 2004/757/RIF av den 25 oktober 2004 om minimibestämmelser för brottsrekvisit och påföljder för olaglig narkotikahandel.

42. I artikel 2.1 c i detta rambeslut anges att ett av dessa brott är "[i]nnehav eller köp av narkotika" i något av de syften som anges i artikel 2.1 a, det vill säga bland annat distribution och försäljning av narkotika.

43. Det framstår som uppenbart att det brott för vilket de berörda personerna har dömts genom lagakraftvunnen dom i de nationella målen, vilket utgörs av innehav, i försäljningssyfte, av mycket farlig narkotika enligt artikel 354a.1 i strafflagen, omfattas av tillämpningsområdet för direktiv 2014/42.

44. Det motsatta argumentet, som den österrikiska regeringen förde fram vid förhandlingen, kan enligt min mening inte påverka denna slutsats. Jag ska försöka uttrycka det på ett annat sätt. Den österrikiska regeringen menar att valet av artikel 83.1 FEUF som huvudsaklig rättslig grund för direktiv 2014/42 innebär att artikel 3 i detta direktiv, där tillämpningsområdet för direktivet fastställs, ska tolkas restriktivt, så att direktivet inte ska tillämpas på alla brott som omfattas av de sekundärrättsliga rättsakter som anges i denna artikel, utan enbart på brott som uppfyller villkoren att de ska vara särskilt allvarliga och ha ett gränsöverskridande inslag enligt vad som anges i artikel 83.1 FEUF. Av detta följer, enligt den österrikiska regeringen, att brottet som är i fråga i det nationella målet inte omfattas av tillämpningsområdet för direktiv 2014/42.

45. Som jag ser det finns det ingenting som talar för en sådan restriktiv tolkning av artikel 3 i direktiv 2014/42. I denna artikel anges nämligen följande, före uppräkningsdelen av de sekundärrättsliga rättsakter som antagits på de områden som föreskrivs i artikel 83.1 andra stycket FEUF: "Detta direktiv ska tillämpas på brott som omfattas av". Det kan inte anses avse något annat än *alla* brott som avses i var och en av dessa rättsakter. Det anges med andra ord inte i denna bestämmelse att det, *bland dessa brott*, enbart är brott som är särskilt allvarliga och som har ett gränsöverskridande inslag som omfattas av tillämpningsområdet för direktiv 2014/42. Som förklaras ovan uppfyller för övrigt alla de brott som omfattas av nämnda rättsakter i kraft av själva sakförhållandet (*ipso facto*) villkoren om särskilt allvarliga brott med ett gränsöverskridande inslag.

4. Slutsats om den första frågan

46. Mot bakgrund av det ovan anförda föreslår jag att domstolen ska besvara den första tolkningsfrågan enligt följande. Direktiv 2014/42 och stadgan är tillämpliga när det rör sig om ett brott som omfattas av något av de områden av brottslighet som räknas upp i artikel 83.1 FEUF, såsom innehav av narkotika i syfte att sälja den vidare, även om alla delar av den brottsliga gärningen är avgränsade till en enda medlemsstat.

B. Den andra och den tredje frågan

1. Omformulering av frågorna

47. Den hänskjutande domstolen har ställt den andra frågan för att få klarhet i hur begreppet ekonomisk fördel som indirekt härrör från ett brott, som förekommer i artikel 2.1 i direktiv 2014/42, ska tolkas. Den hänskjutande domstolen vill närmare bestämt få klarhet i huruvida egendom som beslagtogs i de berörda och deras familjemedlemmars bostad och i den bil som användes av DR utgör en sådan ekonomisk fördel.

48. Den hänskjutande domstolen har ställt den tredje frågan för att få klarhet i huruvida artikel 2 i direktiv 2014/42 ska tolkas så, att den utgör hinder för en sådan nationell bestämmelse som artikel 53.2 i strafflagen, i vilken det inte föreskrivs att en ekonomisk fördel som indirekt härrör från ett brott ska förverkas.

49. Artikel 2.1 i direktiv 2014/42 innehåller en vid¹⁹ definition av begreppet vinning, vilket definieras som ”varje ekonomisk fördel som direkt eller indirekt härrör från ett brott; den kan bestå av alla former av egendom och innefattar all efterföljande återinvestering eller omvandling av direkt vinning och eventuella värdefulla fördelar”. Jag konstaterar att unionslagstiftaren inte avsåg att skapa två sinsemellan oberoende begrepp genom att uttryckligen hänföra sig till direkta eller indirekta ekonomiska fördelar. Det framgår nämligen av innehållet i skäl 11 i direktiv 2014/42 att begreppet vinning inbegriper såväl egendom som direkt härrör från brott som all omvandling av denna egendom.²⁰ Jag anser följaktligen att artikel 2.1 i direktiv 2014/42 har införlivats på ett korrekt sätt i bulgarisk rätt, eftersom artikel 53.2 i strafflagen föreskriver förverkande av ”direkt och indirekt vinning av brott” och det anges i artikel 53.3 i samma lag att indirekt vinning av brott utgörs av ”varje ekonomisk fördel som har uppstått till följd av disposition över direkt vinning samt all egendom som har erhållits genom att den direkta vinningen därefter helt eller delvis har omvandlats”.

50. En sådan vid tolkning av begreppet vinning omfattar emellertid inte egendom som inte härrör från det brott för vilket en person har dömts. Det kan nämligen utläsas ur definitionen i artikel 2.1 i direktiv 2014/42 att den ekonomiska fördelen, oavsett om den är direkt eller indirekt, ska härröra från ett brott. Vad beträffar frågan om huruvida de penningbelopp som beslagtogs i det nationella

¹⁹ I direktivförslaget påpekade kommissionen i punkt 2.6. att ”[d]efinitionen av ’vinning’ har utvidgats jämfört med den definition som finns i rambeslut [2005/212] så att den innefattar möjligheten att förverka alla kvantifierbara fördelar som härrör från vinning av brott, inklusive indirekt vinning.”

²⁰ I detta skäl anges att ”vinning [kan] inkludera vilken egendom som helst, även den som helt eller delvis har omvandlats till annan egendom, eller den som har uppblandats med egendom som förvärvats från lagliga källor, upp till det beräknade värdet på den uppblandade vinningen. Den kan också inkludera den inkomst eller de andra vinster som härrör från vinning av brott eller från egendom som sådan vinning har omvandlats till eller uppblandats med.”

målet utgör egendom²¹ som kan förverkas, framgår det av beslutet om hänskjutande att de berörda har dömts för innehav av narkotika i försäljningssyfte, vilket i sig inte kan ge en ekonomisk fördel. Det fanns också bevis för att de berörda personerna ägnade sig åt försäljning av narkotika men de hade inte vare sig lagförts eller dömts för det sistnämnda brottet.²² Av detta följer att det ankommer på den hänskjutande domstolen att vid prövningen av begäran om förverkande fastställa huruvida den ekonomiska fördelen kan härröra från ett brott, såsom försäljning av narkotika, som personen inte har dömts för.

51. Under dessa förutsättningar anser jag att det är nödvändigt att omformulera de frågor som har hänskjutits till domstolen för att den hänskjutande domstolen ska kunna få ett användbart svar för att avgöra målet.²³

52. Jag föreslår således att domstolen omformulerar den andra och den tredje frågan enligt följande:

”Ska direktiv 2014/42 tolkas på så sätt att en nödvändig förutsättning för förverkande är att den ekonomiska fördelen följer av det brott som en person har dömts för eller kan förverkandet avse en ekonomisk fördel som följer av ett annat brott för vilket personen inte har dömts?”

2. De omformulerade frågorna

53. I enlighet med logiken bakom omformuleringen av frågan finns det skäl att göra en bedömning av de olika typer av förverkande som medlemsstaterna ska föreskriva enligt direktiv 2014/42 och, vid granskningen av dessa bestämmelser, undersöka om omständigheterna i det aktuella fallet är hänförliga till något av dessa alternativ.

54. I artiklarna 4, 5 och 6 i direktivet föreskrivs att medlemsstaterna ska föreskriva förverkande av vinning av brott i tre olika fall. Det första fallet, som avses i artikel 4 i direktivet, motsvarar ett vanligt förverkande,²⁴ medan det andra och det tredje, som berörs i artiklarna 5 och 6 i direktivet 2014/42, omfattar utvidgat förverkande av ytterligare egendom och förverkande av tillgångar som överförts av en misstänkt eller tilltalad person till tredje man.

55. Först och främst anser jag inte att omständigheterna i det nu aktuella fallet är hänförliga till förverkande hos tredje man enligt artikel 6 i direktiv 2014/42, eftersom den åtgärd som föreskrivs i denna bestämmelse förutsätter både att egendom har överförts till tredje man och att tredje man var medveten om att syftet med en eventuell överföring var att undgå förverkande av denna egendom. Den hänskjutande domstolen har inte fastställt vare sig den första eller den andra av dessa omständigheter i beslutet om hänskjutande.

56. Enligt artikel 4.1 i direktiv 2014/42 ska medlemsstaterna möjliggöra förverkande, om det meddelats genom en lagakraftvunnen brottmålsdom, av hjälpmedel och vinning eller egendom till ett värde som motsvarar sådana hjälpmedel eller sådan vinning. Tillämpningsområdet för

²¹ Med egendom avses enligt artikel 2.2 i direktiv 2014/42, ”varje form av egendom, materiell eller immateriell, lös eller fast egendom, samt juridiska handlingar eller urkunder som styrker äganderätt eller annan rätt till sådan egendom.”

²² Se punkterna 21–22 i detta förslag till avgörande samt punkterna 6, 7, 8 och 16 i beslutet om hänskjutande.

²³ Se, för ett liknande resonemang, dom av den 14 maj 2020, T-Systems Magyarorszá (C-263/19, EU:C:2020:373, punkt 45 och där angiven rättspraxis).

²⁴ Se, beträffande benämningen ”vanligt förverkande”, Commission Staff Working Paper – Accompanying document to the Proposal for a Directive of the European Parliament and the Council on the freezing and confiscation of proceeds of crime in the European Union – Impact assessment (SWD (2012) 31, punkt 3.2).

denna bestämmelse kan bättre bedömas med avseende på det förverkande som avses i artikel 5 i nämnda direktiv. Distinktionen mellan de fall som omfattas av artikel 4 i direktiv 2014/42 och det fall som avses i artikel 5 i direktivet kommer till uttryck, enligt min mening, i formuleringen i skäl 19 i direktivet, där det anges att "[det kan] finnas situationer där det är lämpligt att efter en brottmålsdom inte bara förverka egendom knuten till ett specifikt brott, utan också ytterligare egendom som enligt domstolens bedömning utgör vinning av andra brott"²⁵ och att "[d]etta tillvägagångssätt kallas utvidgat förverkande." Jag anser att det följer av denna bestämmelse att det utökade förverkande som avses i artikel 5 i direktiv 2014/42 just omfattar situationer där artikel 4 i direktivet inte kan tillämpas på grund av att det saknas samband mellan vinningen och det brott som fastställts av domstol.

57. Mot bakgrund av texternas uppbyggnad och systematik anser jag att det, för att artikel 4 i direktiv 2014/42 ska vara tillämplig, krävs att den vinning eller den egendom för vilken förverkande övervägs har uppkommit genom det brott för vilket personen har dömts. Om denna tolkning godtas ska artikel 4 i direktiv 2014/42 inte anses tillämplig i det nu aktuella fallet, eftersom de penningbelopp som avses med begäran om förverkande, enligt skälen i beslutet om hänskjutande, inte kan härröra från brottet innehav av narkotika i återförsäljningssyfte.

58. I artikel 5 i direktiv 2014/42 föreskrivs en mekanism för utvidgat förverkande.²⁶ Enligt punkt 1 i denna artikel ska medlemsstaterna vidta de åtgärder som krävs för att möjliggöra förverkande, antingen helt eller delvis, av egendom som tillhör en person som har dömts för ett brott som är av beskaffenhet att direkt eller indirekt kunna ge upphov till en ekonomisk fördel, om domstolen på grundval av omständigheterna i målet, är övertygad om att egendomen i fråga härrör från brottsliga handlingar. Vid tillämpning av denna bestämmelse ska begreppet brott åtminstone omfatta de brott som räknas upp i punkt 2 i samma artikel. Av detta framgår att det stegvis ska prövas om villkoren i var och en av dessa punkter är uppfyllda, för att avgöra om situationen i det nu aktuella fallet omfattas av bestämmelserna i artikel 5 i direktiv 2014/42.

59. I det nu aktuella fallet ska det först fastställas huruvida det brott som den berörda personen har fällts för omfattas av tillämpningsområdet för artikel 5.2 e i direktiv 2014/42. Där anges nämligen "brott som är straffbart i enlighet med relevant instrument i artikel 3 ... med ett frihetsberövande maximistraff på i vart fall fyra år." Det råder visserligen inga tvivel om att innehav av narkotika i vidareförsäljningssyfte är ett brott som är straffbart i enlighet med artikel 2.1 c i rambeslut 2004/757, till vilken det hänvisas i artikel 3 g i direktiv 2014/42, men det finns skäl att kontrollera om detta brott, såsom det har kvalificerats i det aktuella fallet, kan ge ett frihetsberövande maximistraff på minst fyra år. Enligt artikel 4.1 och 4.2 i rambeslut 2004/757 är maximistraffet för det brott som avses i artikel 2.1 c i rambeslutet minst ett till tre års frihetsstraff och minst fem till tio års frihetsstraff i följande fall: i) brottet avser stor mängd narkotika eller ii) brotten avser narkotika av typer som är de mest hälsovådliga eller har förorsakat betydande skador på många människors hälsa. Detta kriterium får antas vara uppfyllt när det brott för vilket de berörda personerna har dömts innefattar innehav av *mycket farliga narkotiska preparat*, eftersom en sådan kvalificering tycks motsvara det ovannämnda begreppet "narkotika av typer som är de mest hälsovådliga".

²⁵ Min kursivering.

²⁶ Som det erinras om i skäl 19 i direktiv 2014/42 innehöll artikel 3 i rambeslut 2005/212 tre olika uppsättningar minimikrav som medlemsstaterna kunde välja för att tillämpa utvidgat förverkande, varför medlemsstaterna har valt olika alternativ vid införlivandet av denna text.

60. Därefter ska det fastställas huruvida villkoret att brottet ska vara ”av beskaffenhet att direkt eller indirekt kunna ge upphov till en ekonomisk fördel” är uppfyllt i det nu aktuella fallet.²⁷ För att kunna ge den hänskjutande domstolen ett användbart svar anser jag att det är väsentligt att precisera vilka omständigheter som ska beaktas vid en sådan bedömning. Användningen av formuleringen ”av beskaffenhet att”²⁸ innebär enligt min mening att det krävs en bedömning av brottets objektiva karaktär enligt vad som följer av brottsrubriceringen i nationell rätt. Det kan finnas skäl att fråga sig om det finns ytterligare kriterier, i och med att det anges i skäl 20 i direktiv 2014/42 att medlemsstaterna när de ”fastställer huruvida ett brott är av beskaffenhet att kunna ge upphov till en ekonomisk fördel får ... beakta tillvägagångssättet, till exempel om en omständighet beträffande brottet är att det begicks inom ramen för organiserad brottslighet eller i avsikt att generera regelbundna vinster från brott”. Mot bakgrund av denna formulering, präglad av användningen av verbet ”få”, anser jag att detta skäl inte innebär att medlemsstaterna måste beakta tillvägagångssättet när de avgör om ett brott kan ge upphov till en ekonomisk fördel. Denna tolkning stöds för övrigt av andra meningarna i samma skäl, där det anges att ett beaktande av tillvägagångssättet ”i allmänhet inte [bör] utgöra något hinder för möjligheten att tillämpa utvidgat förverkande”. Jag drar utifrån detta slutsatsen att prövningen av huruvida detta villkor är uppfyllt inte nödvändigtvis måste omfatta en granskning av tillvägagångssättet för brottet, eftersom de nationella myndigheterna redan av brottsrubriceringen i nationell rätt kan dra slutsatsen att brottet är av beskaffenhet att ge en ekonomisk fördel.

61. Till stöd för denna slutsats vill jag tillägga att även om det i artikel 3.1 a i rambeslut 2005/212 hänvisas till ett brott ”som begåtts inom ramen för en kriminell organisation”, har ett sådant villkor inte tagits med annat än i artikel 5.2 b i direktiv 2014/42, vilket innebär att detta villkor inte systematiskt gäller för de övriga brott som räknas upp i direktivet.

62. Jag anser, i likhet med den hänskjutande domstolen, att detta resonemang i det nu aktuella fallet innebär att det inte på något sätt är fastställt att brottsrubriceringen innehav av narkotika i vidareförsäljningssyfte direkt eller indirekt kan ge upphov till en ekonomisk fördel. För att uttala sig i den frågan kan den nationella domstolen, om möjligheten ges enligt nationell rätt, beakta tillvägagångssättet för brottet, däribland att det begicks inom ramen för organiserad brottslighet eller i avsikt att dra regelbunden vinning av brott.

63. Om brottet efter dessa två steg anses hänförligt till området för utvidgat förverkande, ska den nationella domstolen i enlighet med artikel 5.1 i direktiv 2014/42 fastställa, på grundval av de faktiska omständigheter och den bevisning som lagts fram för den, huruvida egendomen för vilken förverkande begärs härrör från brottslig verksamhet. Domstolens övertygelse ska grunda

²⁷ Denna prövning är som jag ser det särskilt nödvändig, i och med att artikel 5.2 i direktiv 2014/42 omfattar väldigt olika brott som på grund av sin art eller rubricering inte nödvändigtvis är av beskaffenhet att ge en ekonomisk fördel.

²⁸ Jag vill även framhålla att sambandet mellan brott och ekonomisk fördel uttrycks på samma sätt i den engelska versionen (”liable to give rise, directly or indirectly, to economic benefit”), den estniska versionen (”mis otseselt või kaudselt majanduslikku kasu tuua võivas kuriteos”), den italienska versionen (”susceptibile di produrre, direttamente o indirettamente, un vantaggio economico”), den portugisiska versionen (”que possa ocasionar direta ou indiretamente um benefício económico”) och den spanska versionen (”que directa o indirectamente pueda dar lugar a una ventaja económica”) av direktiv 2014/42.

sig på de konkreta omständigheterna i det aktuella fallet, däribland, enligt det exempel som ges i nämnda bestämmelse, att värdet på egendomen inte står i proportion till den dömdes lagligen förvärvade inkomst.²⁹

64. Mot bakgrund av det ovan anförda föreslår jag att domstolen ska besvara den andra och den tredje tolkningsfrågan, såsom de omformulerats, enligt följande. Direktiv 2014/42 ska tolkas på så sätt att ett förverkande inte nödvändigtvis förutsätter att den ekonomiska fördelen härrör från det brott som en person har dömts för, utan att det kan avse egendom som den behöriga domstolen, på grundval av omständigheterna i målet, är övertygad om härrör från annan brottslig verksamhet, förutsatt att brottet som den berörda personen har dömts för är något av de brott som anges i artikel 5.2 i direktivet och direkt eller indirekt kan ge upphov till en ekonomisk fördel.

C. Den fjärde frågan

65. Den hänskjutande domstolen har ställt den fjärde frågan för att få klarhet i huruvida artikel 47 i stadgan ska tolkas på så sätt att den utgör hinder för en sådan nationell lagstiftning som den nu aktuella, som tillåter förverkande till staten av egendom som påstås tillhöra en annan person än den som begått brottet, trots att denna tredje man inte kan inträda som part i förverkandeförfarandet.

66. Jag vill inledningsvis påpeka att artikel 306.1 led 1 i straffprocesslagen, såsom framgår av handlingarna i målet, reglerar förfarandet för den behöriga domstolens prövning av lagenligheten av ett förverkande enligt artikel 53.2 b i strafflagen efter en fällande dom. Tredje man som påstår sig vara ägare till den förverkade egendomen kan inte delta som part i detta förfarande, och därför tycks den hänskjutande domstolen anse att de aktuella bestämmelserna inte är förenliga med rätten till ett effektivt rättsmedel enligt artikel 47 i stadgan.

67. När det gäller denna bestämmelse i stadgan finns det anledning att erinra om domstolens fasta praxis, enligt vilken de grundläggande rättigheter som garanteras i unionens rättsordning är tillämpliga i samtliga fall som regleras av unionsrätten, men inte i andra fall.³⁰

68. I det nu aktuella fallet framgår det av beslutet om hänskjutande att artikel 53.2 b i strafflagen infördes genom zakon na izmenenie i dopalnenie na nakazatelnia kodeks (lag om ändring av och tillägg till strafflagen) (DV nr 7 av den 22 januari 2019), och att denna lag avsåg att genomföra direktiv 2014/42 i bulgarisk rätt, i den mening som avses i artikel 51.1 i stadgan. Den bulgariska lagstiftaren var således skyldig att iaktta de grundläggande rättigheterna enligt artikel 47 i stadgan, bland annat enskildas rätt till ett effektivt domstolsskydd för de rättigheter som de har enligt unionsrätten.³¹

²⁹ I detta avseende vill jag även framhålla att den nationella domstolen enligt artikel 5.1 i direktiv 2014/42 ska vara "övertygad" om att egendomen i fråga härrör från olagliga handlingar medan domstolen i alla de fall av förverkande som avsågs i artikel 3.2 i rambeslut 2005/212 skulle vara "fullständigt övertygad". Jag anser emellertid att denna formulering ska tolkas mot bakgrund av de skyddsåtgärder som föreskrivs i artikel 8.8 i direktiv 2014/42, där det anges att den berörda personen "[i] de förfaranden som avses i artikel 5 ska ... ha en faktisk möjlighet att bestrida omständigheterna i målet, däribland de konkreta uppgifter och det tillgängliga bevismaterial som ligger till grund för att den berörda egendomen anses vara egendom som härrör från brottsliga handlingar" (min kursivering). Se, i detta avseende, Boucht J., "Extended Criminal Confiscation." *The Limits of Asset Confiscation: On the Legitimacy of Extended Appropriation of Criminal Proceeds*, Hart Publishing, London, 2017, s. 39.

³⁰ Se dom av den 14 januari 2021, Okrazhna prokuratura – Haskovo och Apelativna prokuratura – Plovdiv (C-393/19, EU:C:2021:8, punkt 31 och där angiven rättspraxis).

³¹ Se dom av den 17 april 2018, Egenberger (C-414/16, EU:C:2018:257, punkt 49 och där angiven rättspraxis).

69. Artikel 47 första stycket i stadgan föreskriver att var och en vars unionsrättsligt garanterade fri- och rättigheter kränkts har rätt till ett effektivt rättsmedel inför domstol, med beaktande av de villkor som föreskrivs i den artikeln. För att säkerställa att denna grundläggande rättighet iakttas i unionen föreskrivs i artikel 19.1 andra stycket FEU att medlemsstaterna ska fastställa de möjligheter till överklagande som behövs för att säkerställa ett effektivt domstolsskydd inom de områden som omfattas av unionsrätten.³²

70. Rätten till ett effektivt rättsmedel bekräftas också i själva direktiv 2014/42.³³ I artikel 8.1 i direktivet anges nämligen att medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som krävs för att se till att personer som berörs av de åtgärder som föreskrivs enligt detta direktiv har rätt till ett effektivt rättsmedel och en opartisk domstol så att deras rättigheter tillvaratas. Mot bakgrund av denna allmänt formulerade lydelse, är det ingen tvekan om att denna bestämmelse även gäller för tredje man.³⁴ Det är så de aktuella nationella bestämmelsernas förenlighet med rätten till ett effektivt rättsmedel ska prövas mot bakgrund av artikel 8.1 i direktiv 2014/42, jämförd med artikel 47 i stadgan, vilka är de bestämmelser vars tolkning torde avses med den nu aktuella tolkningsfrågan.

71. Det är uppenbart att en nationell lagstiftning som inte ger tredje man någon möjlighet att göra gällande sin äganderätt vid en nationell domstol innebär att rätten till ett effektivt rättsmedel åsidosätts. Den slutsatsen kan emellertid enligt domstolens fasta praxis dras först efter en *helhetsbedömning* av den nationella rättsordningen.³⁵ Det är endast om denna bedömning utmynnar i ett negativt svar som unionsrätten innebär att det krävs ett nytt rättsmedel.³⁶

72. Den bulgariska regeringen har understrukit i sitt skriftliga yttrande att tredje man som anser att hans eller hennes rätt till egendom har åsidosatts inom ramen för ett förverkandeförfarande enligt artikel 306.1 led 1 i straffprocesslagen, enligt den nationella lagstiftningen har möjlighet att göra gällande sitt anspråk vid en allmän domstol. Tredje man kan närmare bestämt göra gällande det traditionella rättsmedlet i *civil law*-systemens sakrätt, nämligen en *talán om bättre rätt* enligt artikel 108 i zakon za sobstvenostta (lagen om äganderätt). Den bulgariska regeringen menar att detta rättsmedel gör det möjligt att väcka en verkställighetstalan som inte omfattas av preskriptionsregler, genom vilken ägaren till egendom kan göra anspråk på att få tillbaka egendomen av den som orättmätigt äger eller innehar den.

73. Domstolen ska således i sin kommande dom fastställa huruvida förekomsten av detta rättsmedel i nationell rätt tillgodoser kraven på rätt till ett *effektivt* rättsmedel, i den mening som avses i artikel 8 i direktiv 2014/42, jämförd med artikel 47 i stadgan, eller om de sistnämnda bestämmelserna kräver att de aktuella nationella bestämmelserna ger tredje man möjlighet att inträda som part i själva förverkandeförfarandet.

74. Det finns skäl att först underkänna det argument som kommissionen förde fram vid förhandlingen, att den sistnämnda tolkningen i den föregående punkten är den riktiga, eftersom medlemsstaterna enligt artikel 8 i direktiv 2014/42 är skyldiga att föreskriva ett *särskilt*

³² Se dom av den 8 maj 2019, Leitner (C-396/17, EU:C:2019:375, punkterna 59 och 60).

³³ Jag vill i detta avseende erinra om att tredje man måste kunna åberopa rätten till egendom i *alla* fall av förverkande enligt direktiv 2014/42, i och med att artikel 8.9 i detta direktiv anger att "[t]redje man ska ha rätt att hävda äganderätt eller annan egendomsrätt, *inbegripet i de fall som avses i artikel 6*" (min kursivering).

³⁴ Domstolens tolkning av artikel 4 i rambeslut 2005/112 i domen av den 14 januari 2021, Okrazhna prokuratura – Haskovo och Apelativna prokuratura – Plovdiv (C-393/19, EU:C:2021:8, punkt 61) är enligt min mening tillämplig analogt, av det skälet att dessa båda bestämmelser är identiska i materiellt hänseende.

³⁵ Se dom av den 14 maj 2020, Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság Dél-alföldi Regionális Igazgatóság (C-924/19 PPU och C-925/19 PPU, EU:C:2020:367, punkt 143 och där angiven rättspraxis).

³⁶ Dom av den 3 oktober 2013, Inuit Tapiriit Kanatami m.fl./parlamentet och rådet (C-583/11 P, EU:C:2013:625, punkt 103).

rättsmedel för tredje man som hävdar äganderätt till förverkad egendom. Detta argument skulle enligt min mening innebära att artikel 8 ger tredje man rätt att väcka talan direkt mot ett beslut om förverkande. Det följer av artikel 8.6 i detta direktiv att en sådan möjlighet endast föreskrivs för "en person som ett beslut om förverkande är riktat mot"³⁷ medan tredje man, enligt skäl 33³⁸ och artikel 8.7³⁹ i direktiv 2014/42, när ett beslut om förverkande inte riktar sig mot honom eller henne, enbart ska ha rätt att yttra sig och rätt att få tillgång till en advokat under hela förverkandeförfarandet.⁴⁰

75. Härefter ska jag pröva om en talan om bättre rätt enligt bulgarisk rätt kan betraktas som ett effektivt rättsmedel i den mening som avses i artikel 47 i stadgan. Denna prövning ska enligt min mening göras i två steg. Det första steget blir att avgöra huruvida detta rättsmedel direkt kan avhjälpa den påtalade situationen. I det andra steget ska det säkerställas att processreglerna för detta rättsmedel inte gör det *orimligt svårt* för tredje man att utöva sin äganderätt.

76. Det första steget kan enligt min mening härledas ur den dom som domstolen meddelade i målet Okrazhna prokuratura – Haskovo och Apelativna prokuratura – Plovdiv.⁴¹ I detta mål skulle domstolen uttala sig om en fråga avseende förverkande av egendom som tillhörde tredje man i god tro sedan en enskild person hade fällts för varusmuggling. Domstolen fann att en bulgarisk bestämmelse som föreskrev förverkande av all egendom som använts för att begå brott och som tillhörde tredje man i god tro, inte uppfyllde kraven på rätt till ett effektivt rättsmedel. Det enda rättsmedel som var tillgängligt för tredje man som ägde den förverkade egendomen var en skadeståndstalan mot den dömda personen, och därför gav nämnda bestämmelse inte tredje man någon möjlighet att bestrida lagenligheten av beslutet om förverkande *för att kunna få tillbaka egendomen*.⁴²

77. I det nu aktuella fallet råder det enligt min mening inga tvivel om att den talan om bättre rätt som föreskrivs i bulgarisk rätt utgör ett rättsmedel som direkt kan avhjälpa den påtalade situationen, i och med att ett således inlett förfarande, om talan vinner framgång, utmynnar i ett avgörande som är verkställbart och således gör det möjligt för berörd tredje man att återfå egendom som förverkats enligt artikel 306 i straffprocesslagen.⁴³ Även om staten säljer egendomen efter ett sådant förverkande anser jag, i motsats till den ståndpunkt som kommissionen gav uttryck för vid förhandlingen, att något annat svar inte är möjligt, eftersom det tycks vara möjligt att väcka en talan om bättre rätt både mot staten och mot den som förvärvat

³⁷ I artikel 8.6 andra meningen i direktiv 2014/42 föreskrivs följande: "Medlemsstaterna ska göra det faktiskt möjligt för en person som ett beslut om förverkande är riktat mot att bestrida beslutet om förverkande inför domstol."

³⁸ I skäl 33 i direktiv 2014/42 anges följande: "... Det är därför nödvändigt att sörja för särskilda skyddsåtgärder och rättsmedel för att säkerställa deras grundläggande rättigheter vid genomförandet av detta direktiv. Detta innebär rätten att bli hörd för tredje man som påstår sig vara ägare till den berörda egendomen, eller som hävdar annan egendomsrätt (*sakrätt i egendom*), såsom nyttjanderätt."

³⁹ I artikel 8.7 första meningen i direktiv 2014/42 föreskrivs följande: "Utan att det påverkar tillämpningen av direktiven [2012/13] och [Europaparlamentets och rådets direktiv 2013/48/EU av den 22 oktober 2013 om rätt till tillgång till försvarare i straffrättsliga förfaranden och förfaranden i samband med en europeisk arresteringsorder samt om rätt att få en tredje part underrättad vid frihetsberövande och rätt att kontakta tredje parter och konsulära myndigheter under frihetsberövandet (EUT L 294, 2013, s. 1)], ska personer vars egendom berörs av beslutet om förverkande ha rätt att få tillgång till en advokat under hela förverkandeförfarandet såvitt gäller fastställande av vinningen och hjälpmedlen, så att de kan tillvarata sina rättigheter."

⁴⁰ Jag noterar i detta avseende att ett ändringsförslag, som syftade till att ge tredje man "rätt till en opartisk domstol och ett effektivt rättsmedel *innan ett slutgiltigt beslut om förverkande fattas*" (min kursivering) lades fram under arbetet i utskottet för medborgerliga friheter samt rättsliga och inrikes frågor vid Europaparlamentet. Detta ändringsförslag fördes emellertid inte in i den slutliga versionen av direktiv 2014/42. Se förslaget till betänkande av Monica Luisa Macovei (PE494.663v01–00) om direktivförslaget, ändringsförslag 151).

⁴¹ Dom av den 14 januari 2021 (C-393/19, EU:C:2021:8).

⁴² Se dom av den 14 januari 2021, Okrazhna prokuratura – Haskovo och Apelativna prokuratura – Plovdiv (C-393/19, EU:C:2021:8, punkterna 63 och 64).

⁴³ Det förefaller enligt min mening i detta avseende som att en talan på grundval av ett civilrättsligt ansvar, som föreskrivs i bulgarisk rätt och som kommissionen återopade vid förhandlingen, skiljer sig från en talan om bättre rätt, vilken avser äganderätt och ger möjlighet att utverka att den aktuella egendomen ska återlämnas.

egendomen. På samma sätt kan jag inte heller ansluta mig till kommissionens uppfattning, att ett rättsmedel endast är effektivt om det kan utövas innan beslutet om förverkande vinner laga kraft. Artikel 47 i stadgan kräver nämligen, såsom redan har angetts, att tredje man ska ges möjlighet att återfå sin egendom, utan att det ska vara nödvändigt att väcka talan före ett visst datum.

78. I det andra steget ska domstolens traditionella bedömning av iakttagandet av effektivitetsprincipen göras, vilken tillsammans med likvärdighetsprincipen avgränsar medlemsstaternas processuella autonomi. I det muntliga och det skriftliga förfarandet har ett fåtal uppgifter framkommit om de processuella reglerna för en talan om bättre rätt i den mening som avses i bulgarisk rätt. Det finns anledning att granska dessa uppgifter.

79. Den bulgariska regeringen uppgav för det första vid förhandlingen att tredje man som väcker talan om bättre rätt till egendom kan välja mellan att företrädas av en advokat eller att företräda sig själv. Även om hänsyn kan tas till att det inte finns någon bestämmelse som föreskriver obligatoriskt juridiskt biträde för att anföra att rättsmedlet ska betraktas som effektivt, är det viktigt att erinra om att det kan vara nödvändigt att tredje man kan beviljas rättshjälp för att en sådan slutsats ska kunna dras, vilket såsom domstolen erinrade om i domen DEB,⁴⁴ ska bedömas mot bakgrund av följande kriterier: föremålet för talan, huruvida det föreligger rimliga utsikter att kändan nå framgång med sin talan, den betydelse som talan har för kändan, huruvida de materiella och processuella rättsreglerna är komplicerade samt kändans förmåga att effektivt försvara sin sak. Det är uppenbart att det ankommer på den hänskjutande domstolen att göra denna bedömning.

80. Vid förhandlingen klargjorde den bulgariska regeringen för det andra att det civilrättsliga förfarande som inleds genom en talan om bättre rätt pågår i två till fem år. I det avseendet anser jag att det är ändamålsenligt att hänvisa till rättspraxis från Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna (nedan kallad Europadomstolen) angående artikel 13 i europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (nedan kallad Europakonventionen), vilken enligt homogenitetsklausulen i artikel 52.3 i stadgan får beaktas vid tolkning av artikel 47 i stadgan.⁴⁵ Eftersom ett rättsmedel måste vara effektivt i såväl faktiskt som rättsligt hänseende,⁴⁶ kan kraven på en rättvis rättegång i artikel 6 i Europakonventionen enligt denna rättspraxis vara relevanta för bedömningen av huruvida ett rättsmedel är effektivt i den mening som avses i artikel 13 i Europakonventionen.⁴⁷ Rätten att få sin sak prövad inom skälig tid kan närmare bestämt utgöra ett adekvat kriterium för prövningen av ett rättsmedels effektiva karaktär.⁴⁸ Huruvida en tidsfrist är skälig ska emellertid enligt domstolens fasta praxis bedömas med hänsyn till alla de särskilda omständigheterna i varje enskilt fall och i synnerhet med hänsyn till tvistens betydelse för den berörde, sakens komplexitet samt de aktuella parternas uppträdande.⁴⁹ Det ankommer på den hänskjutande domstolen att göra denna bedömning.

⁴⁴ Dom av den 22 december 2010, DEB (C-279/09, EU:C:2010:811, punkt 61).

⁴⁵ I artikel 52.3 i stadgan föreskrivs följande: "I den mån som denna stadga omfattar rättigheter som motsvarar sådana som garanteras av [Europakonventionen] ska de ha samma innebörd och räckvidd som i konventionen. Denna bestämmelse hindrar inte unionsrätten från att tillförsäkra ett mer långtgående skydd."

⁴⁶ Europadomstolen, 27 juni 2000, İlhan mot Turkiet (CE:ECHR:2000:0627JUD002227793, § 97), Europadomstolen, 26 oktober 2000, Kudła mot Polen (CE:ECHR:2000:1026JUD003021096), § 157, och Europadomstolen, 19 april 2007, Vilho Eskelinen m.fl. mot Finland (CE:ECHR:2007:0419JUD006323500, § 80).

⁴⁷ Europadomstolen, 7 juni 2011, Csüllög mot Ungern (CE:ECHR:2011:0607JUD003004208, § 46).

⁴⁸ Europadomstolen, 10 april 2008, Wasserman mot Ryssland (CE:ECHR:2008:0410JUD002107105, § 55) och Europadomstolen, 17 juli 2008, Kaić m.fl. mot Kroatien (CE:ECHR:2008:0717JUD002201404, § 37).

⁴⁹ Se, bland annat, dom av den 28 februari 2013, Omprövning Arango Jaramillo m.fl./EIB (C-334/12 RX-II, EU:C:2013:134, punkt 28 och där angiven rättspraxis).

81. Mot bakgrund av det ovan anförda föreslår jag att domstolen ska besvara den fjärde tolkningsfrågan enligt följande. Artikel 8 i direktiv 2014/42, jämförd med artikel 47 i stadgan, ska tolkas på så sätt att den inte utgör hinder för sådana nationella bestämmelser som de nu aktuella, som möjliggör förverkande till staten av egendom som påstås tillhöra en annan person än den som dömts för brottet, även om tredje man inte har rätt att inträda som part i förverkandeförfarandet, om tredje man har tillgång till ett rättsmedel enligt nationell rätt, vid allmän domstol, som ger vederbörande möjlighet att få tillbaka den förverkade egendomen, förutsatt att processreglerna för ett sådant rättsmedel inte gör det orimligt svårt för tredje man att utöva sin äganderätt.

82. Jag vill tillägga att skyddsnivån för den således säkerställda rätten till ett effektivt rättsmedel enligt min mening inte på något sätt är lägre än den skyddsnivå som Europadomstolen garanterar. Det är visserligen riktigt, enligt rättspraxis som följer av domen *Silickienė mot Litauen*, att alla personer vars egendom har förverkats som en allmän princip måste tillerkännas ställning som part i målet genom vilket beslut om förverkande fattas, men det är även riktigt att det framgår av samma rättspraxis att de faktiska omständigheterna i målet kan visa att de nationella myndigheterna i praktiken har gett personerna i fråga en skälig och tillräcklig möjlighet att tillvarata sina rättigheter på ett adekvat sätt.⁵⁰

V. Förslag till avgörande

83. Mot bakgrund av det ovan anförda föreslår jag att domstolen besvarar tolkningsfrågorna från Apelativen sad Varna (Appellationsdomstolen i Varna, Bulgarien) på följande sätt:

- 1) Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/42/EU av den 3 april 2014 om frysning och förverkande av vinning av brott inom Europeiska unionen och stadgan är tillämpliga när det rör sig om ett brott som det som är aktuellt i det nationella målet, nämligen innehav av narkotika i syfte att sälja den vidare, även om alla delar av den brottsliga gärningen är avgränsade till en enda medlemsstat.
- 2) Direktiv 2014/42 ska tolkas på så sätt att ett förverkande inte nödvändigtvis förutsätter att den ekonomiska fördelen härrör från det brott som en person har dömts för, utan att det kan avse egendom som den behöriga domstolen, på grundval av omständigheterna i målet, är övertygad om härrör från annan brottslig verksamhet, förutsatt att brottet som den berörda personen har dömts för är något av de brott som anges i artikel 5.2 i direktivet och direkt eller indirekt kan ge upphov till en ekonomisk fördel.
- 3) Artikel 8 i direktiv 2014/42, jämförd med artikel 47 i stadgan, ska tolkas på så sätt att den inte utgör hinder för sådana nationella bestämmelser som de nu aktuella, som möjliggör förverkande till staten av egendom som påstås tillhöra en annan person än den som dömts för brottet, även om tredje man inte har rätt att inträda som part i förverkandeförfarandet, om tredje man har tillgång till ett rättsmedel enligt nationell rätt, vid allmän domstol, som ger vederbörande möjlighet att få tillbaka den förverkade egendomen, förutsatt att processreglerna för ett sådant rättsmedel inte gör det orimligt svårt för tredje man att utöva sin äganderätt.

⁵⁰ Europadomstolen, 10 april 2012, *Silickienė mot Litauen* (CE:ECHR:2012:0410JUD002049602, §§ 47–50). Se även Europadomstolen, 15 januari 2015, *Veits mot Estland* (CE:ECHR:2015:0115JUD001295111, §§ 57–60) och Europadomstolen, 16 april 2019, *Bokova mot Ryssland* (CE:ECHR:2019:0416JUD002787913, §§ 55–59).